

Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre.
Bruk av Circle of Security (COS) – en tilknytningsbasert
intervensjon.

Kandidatnummer: 6058

VID vitenskapelige høyskole

Diakonhjemmet Oslo

Bacheloroppgave

Bachelor i sosialt arbeid

Kull: SOSHel14

Antall ord: 8730

Dato: 04.05.17

Sammendrag

Oppgaven tar utgangspunkt i problemstillingen: *Hvordan kan Circle of Security brukes for å fremme trygg tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre?* Barn som flytter i fosterhjem har opplevd brudd i tidlige tilknytningsrelasjoner og har som regel hatt vanskelige omsorgsbetingelser. Kvaliteten på samspillet avgjør den måten barnet vil knytte seg til sine omsorgspersoner på. Bacheloroppgaven er et litteraturstudium hvor jeg har benyttet teori, faglitteratur og andres empiri i form av forskning for å vise betydningen av tilknytning, og hvordan Circle of Security kan brukes i arbeid med fosterbarn og fosterforeldre. Resultater fra forskning viser at Circle of Security, vil kunne ha en effekt i å fremme trygg tilknytning i relasjonen mellom fosterbarn og fosterforeldre. Flere av funnene understreker behovet for tidlig intervensjon og veiledning av fosterforeldre. Barn som blir plassert i fosterhjem, organiserer sin tilknytningsadferd i forhold til hvor tilgjengelig den nye omsorgspersonen er.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	4
1.1 Bakgrunn og begrunnelse for valg av tema.....	4
1.2 Problemstilling og avgrensning	4
1.3 Begrepsavklaringer	5
1.4 Sosialfaglig relevans	6
1.5 Oppgavens oppbygging.....	7
2 Metode	8
2.1 Valg av metode	8
2.2 Litteraturstudie	Feil! Bokmerke er ikke definert.
2.3 Fremgangsmåte, beskrivelse av søkestrategier og type litteratur	8
2.4 Kildekritikk	10
3 Litteraturgjennomgang	11
3.1 Fosterhjem	11
3.1.1 Ordinære kommunale fosterhjem.....	11
3.1.2 Forsterkede kommunale fosterhjem.....	11
3.2 Juridiske forhold rundt fosterhjem	12
3.2.1 Barneverntjenestens veilednings- oppfølgingsansvar	13
3.3 Hvem er fosterbarna?.....	13
3.3.1 Plasserte barns helse	13
3.4 Tilknytning	14
3.4.1 Indre arbeidsmodeller	14
3.5 Tilknytningsmønstre	15
3.5.1 Trygg tilknytning.....	15
3.5.2 Utrygg tilknytning: Utrygg/unnvikende og utrygg/ambivalent	16
3.5.3 Desorganisert tilknytning.....	17
3.6 Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre	17
3.7 Veiledning av fosterforeldre	19
3.8 Circle of Security (COS) – en tilknytningsbasert intervensjon.....	19
3.8.1 Forskning på Circle of Security (COS)	22
4 Drøfting	23
4.1 Tilknytningens betydning	23
4.2 Circle of Security (COS) i arbeid med fosterbarn og fosterforeldre.....	24
4.2.1 Forskning på Circle of Security (COS)	26
4.2.2 Fosterbarnets tidlige omsorgserfaringer.....	26
4.2.3 Fosterforeldrenes nye rolle	27
4.2.4 En trygg havn og en sikker base.....	29
5 Avslutning	30
Litteraturliste	31

1 Innledning

1.1 Bakgrunn og begrunnelse for valg av tema

Mennesker blir født predisponert til å gå inn i et samspill med sine omsorgspersoner og etablere tilknytning (Killén 2009:113). Barnets første leveår blir sett på som svært kritiske, og det er i denne perioden at barnet utvikler grunnleggende trygghet og tilknytning til sine omsorgspersoner (Killén 2009:118). Fosterbarn har opplevd brudd i tilknytningen og har som regel hatt vanskelige omsorgsbetingelser (Anke 2007). Håpet er at fosterforeldrene kan fungere som gode tilknytningspersoner i barnets liv, og at fosterbarnet kan etablere en trygg relasjon.

I mars 2016 kom stortingsmeldingen om fosterhjem, *Trygghet og omsorg – fosterhjem til barns beste*. Et sentralt mål med meldingen er å legge grunnlaget for en videreutvikling og kvalitetsheving av fosterhjemsomsorgen (Meld.St. 17 (2015–2016):5). Regjeringen ønsker en fosterhjemsomsorg som gir barn den omsorg og støtte de trenger for å kunne utvikle sine evner og bli selvstendige og autonome voksne (Meld.St. 17 (2015-2016):15). Jeg har blitt opptatt av veiledning som kan øke muligheten for at fosterbarnet kan utvikle en trygg tilknytning til sine fosterforeldre. Jeg har blitt spesielt interessert i hvordan Circle of Security – en tilknytningsbasert intervensjon, kan brukes for å fremme trygg tilknytning mellom fosterbarnet og fosterforeldre.

I løpet av studiet og i praksistiden i barneverntjenesten har jeg blitt opptatt av tilknytningsteori og hvordan denne kunnskapen kan benyttes i barnevernssammenheng, særlig med fokus på fosterbarn og fosterforeldre. Jeg er opptatt av at alle barn har rett til en trygg og god barndom og oppvekst, men fosterbarn en sårbar gruppe, som kan bringe med seg sitt utrygge tilknytningsmønster til sine fosterforeldre, med økt risiko for tilpasningsvansker senere i livet (Scott og Monstad 2011:3).

1.2 Problemstilling og avgrensning

Formålet med denne oppgaven er å få økt kunnskap om hvordan Circle of Security – en tilknytningsbasert intervensjon, kan brukes for å fremme trygg tilknytning i relasjonen mellom fosterbarnet og fosterforeldre. Intervensjonsprogrammet er godt forankret i barneverntjenesten og er en egnet metode for å jobbe med tilknytning mellom fosterforeldre og fosterbarn (Bufdri 2016:35). Jeg har valgt å avgrense oppgaven til å omhandle barn i

alderen 0-6 år, da tilknytningsteorien holder frem barnets første år som særlig kritiske (Killén 2009:118). Jeg har ikke fordypet meg i tilknytningsteori, annet enn å beskrive tilknytning generelt, og gi en presentasjon av de ulike tilknytningsmønstrene. Igjennom oppgaven ønsker jeg å få større innsikt i hvordan fosterforeldre kan utvikle en trygg tilknytning til sine fosterbarn.

Jeg har valgt å ikke ta for meg barn med tilknytningsforstyrrelse eller reaktiv tilknytningsforstyrrelse. Imotsetning til tilknytningsvansker er tilknytningsforstyrrelse en medisinsk diagnose og defineres som en psykisk forstyrrelse (Jacobsen 2009:44). Valget er tatt med bakgrunn i at barn med tilknytningsforstyrrelse eller reaktiv tilknytningsforstyrrelse ofte kan ha behov for omfattende hjelp fra ulike hjelpeinstanser, omfattende og strukturerte tiltak, og i enkelte tilfeller medisinerer. Vurderingen var derfor at Circle of Security alene sannsynligvis ikke vil være tilstrekkelig, men må suppleres med andre behandlings- og veiledningsopplegg fra ulike hjelpeinstanser.

Dermed har jeg kommet frem til følgende problemstilling:

Hvordan kan Circle of Security brukes for å fremme trygg tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre?

1.3 Begrepsavklaringer

Fosterhjem:

Private hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning om hjelpetiltak eller i forbindelse med omsorgsovertakelse, jfr. bvl§4-22, første ledd.

Fosterforeldre:

Til fosterforeldre skal det velges personer som har særlig evne til å gi barn et trygt og godt hjem, og som kan løse oppfostringsoppgavene i samsvar med de forutsetningene som er lagt til grunn om oppholdets varighet m.m. (Bvl§4-22, andre ledd).

Trygg tilknytning:

Den psykososiale tilstanden hos et barn som forventer at tilknytningspersonen vil være tilgjengelig og responsiv, selv om han eller hun ikke er tilstede i øyeblikket (Smith 2002:216).

1.4 Sosialfaglig relevans

Barn i fosterhjem har som regel hatt svært vanskelige omsorgsbetingelser, i tillegg til brudd i tidlige tilknytningsrelasjoner. Slik det kommer til uttrykk i rammeplanen skal yrkesutøvere i sosialt arbeid kunne forebygge, løse eller redusere sosiale problemer (Fellesorganisasjonen 2013). Arbeid med tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre kan være med å forebygge og redusere eventuelle sosiale problemer, ha gunstige og langvarige effekter på foreldreskapet og på fosterbarnets utvikling og helse (Marklund m.fl. 2012:23). Tilknytningstrygghet til fosterforeldrene kan ha betydelige implikasjoner for barnets senere fortrolige forhold, selvforståelse og psykiske helse (Brandtzæg 2011:53). Sosialt arbeid retter sin oppmerksomhet mot relasjonene mellom personen og dens omgivelser (Levin 2004:10). Formålet er å fremme likeverd og respekt, samt bidra til at mennesker blir møtt på sine behov, og får brukt sine ressurser (Levin 2004:10).

Tilknytningsteori er særlig aktuelt for barneverntjenesten. Det gjenspeiles i en offentlig utredning, NOU 2012:5 *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. Utvalget foreslår her et nytt prinsipp kalt utviklingsfremmende tilknytning. Herunder trekker de frem vurderingen om tilknytnings- og relasjonskvaliteten mellom omsorgspersonene og barnet er utviklingsstøttende eller ikke (NOU 2012:5):16). En trygg tilknytning til fosterforeldrene vil være det mest utviklingsfremmende for fosterbarnet (Bufdir 2016:18).

Kunnskap om tilknytnings betydning er viktig for sosialarbeidere, da det kan gi en forståelse av hvordan endringer i foreldrekvalitet kan innvirke på endringer i tilknytning, og hvilke forhold som fører til stabilitet eller gir endring i tilknytningsmønstre. Ifølge Killén (2009) burde tilknytningsforståelse være et godt grunnlag for å utvikle forebyggende arbeid, og med den kunnskapen vi har om tilknytnings betydning burde, vi bestrebe oss på å styrke trygg tilknytning og redusere utrygg tilknytning (2009:133).

Som sosialarbeider i barneverntjenesten er vi avhengige av å ha god nok kunnskap for å kunne veilede fosterforeldrene i den viktige rollen, slik at fosterbarna får den omsorgen de trenger, og fosterforeldrene får den hjelpen de trenger for å gi denne omsorgen (Meld.St. 17 (2015-2016):74). Circle of Security brukes for å veilede fosterforeldre i utviklingsstøttende omsorg, og det er en egnet metode for å jobbe med tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre (Meld.St. 17 (2015-2016):74). Kvello (2012) bekrefter viktigheten av tilknytning, og at fenomenet tilknytning aksepteres på tvers av en rekke fagdisipliner og innen en rekke teoriretninger (2012:116).

På bakgrunn av dette mener jeg at det er relevant og viktig for faget sosialt arbeid å skrive om tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre og bruk av Circle of Security – en tilknytningsbasert intervensjon, og at det oppfyller kriteriene for bachelorprogrammet.

1.5 Oppgavens oppbygging

I kapittel 1 som er oppgavens innledning har jeg beskrevet bakgrunn for valg av tema, presisert problemstilling og avgrensning, og beskrevet sosialfaglig relevans. I kapittel 2 gjør jeg rede for hvilken metode jeg har brukt, valg av litteratur og kildekritikk. Oppgavens kapittel 3 inneholder en beskrivelse av hva et fosterhjem er, relevante juridiske forhold rundt en fosterhjems plassering, barn i fosterhjem og tilknytningsteori. Videre omtales tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre og Circle of Security – en tilknytningsbasert intervensjon. I kapittel 4 drøfter jeg problemstillingen i lys av teori og forskning som er presentert. Jeg ser på tilknytningens betydning og Circle of Security i arbeid med fosterbarn og fosterforeldre. Avslutningsvis gir jeg en oppsummering av hva jeg har kommet frem til gjennom teori og diskusjon.

2 Metode

2.1 Valg av metode

Metode er redskapet som blir brukt for å få frem hva som er kunnskapsstatusen på et visst felt, for så å kunne belyse den valgte problemstillingen på en faglig interessant måte (Jacobsen 2010:54). Metoden vi velger sier oss noe om hvordan vi bør gå frem for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap (Dalland 2012:111). På Fakultet for sosialt arbeid ved VID vitenskapelige høgskole vektlegges litteraturstudie som metode for bachelorarbeidet, og på grunn av tidsbegrensning har jeg dermed valgt å basere meg på hva andre har skrevet.

2.2 Litteraturstudie

Litteraturstudie er en metode som tar utgangspunkt i sekundærdata, hvor hensikten er å få en bredere og dypere faglig forståelse av et tema ved å gå inn i og forstå perspektiver og resultater i allerede eksisterende forskning og akademiske tekster. Sekundærdata er det man finner i tidsskrifter, bøker og eksisterende databaser, og lignende (Jacobsen 2010:54). Målet er å få frem det som har blitt gjort på feltet, sammenstille ulike teorier og funn, for deretter å prøve fastslå det man allerede vet (Jacobsen 2010:54).

2.3 Fremgangsmåte, beskrivelse av søkestrategier og type litteratur

Kriteriene da jeg søkte etter litteratur var å finne teori i form av fagbøker, vitenskapelige artikler og empirisk forskning. For å finne relevant litteratur som belyser min problemstilling har jeg gjort litteratursøk i norske og internasjonale databaser. Jeg har hovedsakelig benyttet meg av digitale søkemotorer som Oria, Idunn, Academic Search Elite, Google, Google Scholar og VID:OPEN, som har gitt et bredt utvalg av litteratur. Jeg har i søkene benyttet meg av norske og engelske nøkkelord som *fosterbarn*, *fosterforeldre*, *tilknytning trygghets sirkelen*, *attachment*, *Circle of Security*, *secure attachment* og *foster care*. Ettersom det finnes mye litteratur rundt temaet har jeg vurdert gyldighet, holdbarhet og relevans, noe jeg blant annet har gjort ved å bruke fagfellevurdert litteratur. En fagfellevurdering innebærer at litteraturen er vurdert og godkjent av eksperter innenfor fagområdet (Dalland 2012:78).

Jeg har også benyttet meg av nøkkelinformanter, deriblant lærere på VID vitenskapelige høgskole med kunnskap om feltet og en masterstudent. Jeg har også vært i kontakt med en psykolog som har forsket på tilknytning hos barn i fosterhjem. Videre har jeg har brukt

snøballmetoden som vil si at jeg gjennom ulike litteraturlister har funnet frem til andre bidrag med den samme diskusjonen. (Jacobsen 2010:117). Relevante kilder er eksempelvis fagbøker, fagartikler, offentlige rapporter og forskning. Navn som Backe-Hansen m.fl., Brandtzæg m.fl., Havik, Killén, Kvello, Powell m.fl., Silver og forskerteamet Dozier og Stovall er navn som gikk igjen i litteratursøkene, og som jeg gjennom nøkkelpersoner har fått rekommandert. Forskerteamet Dozier og Stovall har forsket mye på tilknytning i fosterhjem.

Forskningsrapporten fra Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) *Fosterhjem for barns behov*, av Backe-Hansen, Havik og Grønningsæter (2013), bidrar med informasjon om hvem fosterbarna er og hvordan det er å være fosterforeldre. Forskningen har vært gjennomført som et samarbeid mellom Fafo, NOVA og Regionalt kunnskapsenter for barn og unge, Vestpsykisk helse og barnevern og Uni Helse. Rapporten er fra et fireårig forskningsprogram og er det største forskningsløftet på fosterhjemsområdet i Norge. Bufdir sin rapport *Metoder som kan styrke tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre* har også vært en betydningsfull kilde. I rapporten presenteres Circle of Security og det blir redegjort for kunnskap om og forskning på tilknytning i fosterhjem. Rapporten ble gitt ut i 2016, og er utarbeidet av praktikere fra fosterhjemsfeltet innenfor barnevern, BUP og et forskermiljø knyttet til fosterhjem og tilknytning.

Videre har vært av særlig interesse å lese artikler i Tidsskriftet Norges Barnevern, som er et fagtidsskrift for ansatte og folkevalgte i barnevernsektoren og vitenskapelig tidsskrift for publisering av forskning innen barne- og ungdomssektoren og barnevernfeltet. Fagartiklene som blir benyttet i arbeidet er vurdert som viktige, gode, nyanserte for å kunne belyse min problemstilling. VID:OPEN har blitt brukt aktivt gjennom hele prosessen for å lese tidligere bacheloroppgaver, masteroppgaver og doktoravhandlinger.

Jeg sett på to internasjonale empiriske studier av effekten av Circle of Security. En randomisert kontrollert studie, av Cassidy, Woodhouse, Sherman, Stupica og Lejuez (2011), og en metodisk sterk undersøkelse innenfor et pre-post design, av Hoffman, Marvin, Powell og Cooper (2006). En bok jeg har benyttet mye er *Trygghetssirkelen – en tilknytningsbasert intervensjon*, av Powell m.fl. (2015). Boken er relativt ny og anses som relevant da den henviser til viktig forskning, teorier og viktige fagpersoner innen feltet. *Mikroseparasjoner* av Brandtzæg m.fl. (2011) bidrar med teoretisk og forskningsbasert kunnskap rundt Circle of Security. I forhold til litteratur om tilknytning har jeg benyttet meg mye av boken *Sveket 1*, av

Killen (2009), hvor NOVA bidrar med tilknytningsforskning som ligger til grunn for bokens teoretiske grunnlag.

2.4 Kildekritikk

Hvordan litteraturen er søkt opp og hvorvidt kunnskapen jeg har samlet inn gir et grundig bildet av virkeligheten, kreves kritisk refleksjon omkring hvordan litteraturen er søkt opp (Leseth og Tellmann 2014:140). Grunnet oppgavens omfang har jeg gjort selektering av stoffet og nøye avveininger i forhold til hva som er mest relevant å fokusere på i forhold til problemstillingen. Dette kan ha bidratt til at aktuell litteratur har blitt utelatt, eller at jeg ikke har tatt med alle relevante faglige refleksjoner. I tillegg har store deler av litteraturen vært på engelsk, noe som kan innebære feiltolking av stoffet som presenteres, da jeg ikke har engelsk som mitt morsmål.

John Bowlby og Mary Ainsworth har gitt de mest omfattende forklaringsbidragene til tilknytningsteorien. Jeg har benyttet noe av primærkildene til John Bowlby, men jeg har i all hovedsak gått til sekundære kilder og forsikret meg om at forfatterne er anerkjente innenfor feltet. Dette for å sikre oppdatert litteratur. Jeg har sett på to internasjonale studier av effekten av Circle of Security, grunnet at det mangler forskning på Circle of Security i Norge. Det er sannsynlig, men uklart om studiene kan generaliseres til norske forhold.

En svakhet med litteraturstudiet er at de fleste av kildene som blir benyttet er sekundærkilder, hvor forfatteren henviser til primærkilden. Bruk av sekundærdata kan bety at det opprinnelige perspektivet kan ha endret seg, og man må stole på forfatterens funn og tolkning av primærkilden (Dalland 2012:73). Til tross for dette mener jeg litteraturen og forskningen som anvendes i arbeidet har høy relabilitet og validitet. Jeg har benyttet meg av et bredt utvalg av litteratur for å belyse problemstillingen, og kildene vurderes derfor som representative for mangfoldet innen feltet. Innenfor litteraturen er det stor enighet, som kan tyde på gyldighet ved de kildene som er blitt benyttet. Litteraturstudie er også den metoden som de fleste som skal jobbe innen forskningsbasert praksis vil ha bruk for, og metoden anses dermed som mest relevant for en kommende sosionom.

3 Litteraturgjennomgang

I denne delen av oppgaven gjør jeg rede for teoretiske aspekter jeg anser som relevante for oppgavens tema og problemstilling. Jeg innleder kapitlet med å redegjøre for hva et fosterhjem er. Deretter presenterer jeg juridiske forhold rundt en fosterhjems plassering, barneverntjenestens veilednings- og oppfølgingsansvar og hva som kjennetegner barn i fosterhjem. Videre blir det gitt en innføring i tilknytningsteori og de ulike tilknytningsmønstrene. Tilslutt omtales tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre og Circle of Security – en tilknytningsbasert intervensjon.

3.1 Fosterhjem

Det har vært en økning i antall barn som bor i fosterhjem de siste årene (SSB 2016). I 2015 mottok 53 439 barn og unge i alderen 0-22 ulike tiltak fra barnevernet. Av disse bodde 10 069 i ulike former for fosterhjem (SSB 2016). Fosterhjem er det mest brukte plasseringsalternativet for barn som ikke kan bo sammen med sine biologiske foreldre (Backe-Hansen m.fl. 2013:17). Fosterhjem deles inn i ulike typer: Beredskapshjem, statlige familiehjem, ordinære kommunale fosterhjem, forsterkede fosterhjem og slektsfosterhjem (Bufdir 2016:12). Plassering i kommunale fosterhjem er det mest brukte alternativet, og rundt 90 prosent av fosterhjemmene er kommunale (Bufdir 2014:10). Oppgaven tar for seg ordinære kommunale fosterhjem og forsterkede kommunale fosterhjem.

3.1.1 Ordinære kommunale fosterhjem

Ordinære kommunale fosterhjem tar imot barn etter at barnevernet har overtatt omsorgen eller fattet vedtak om plassering i fosterhjem som hjelpetiltak. Plasseringene kan være alt fra kortvarige som tar sikte på tilbakeføring til hjemmet eller permanente plasseringer som tar sikte på at barnet blir boende i fosterhjemmet (Bufdir 2016:12-13). Dette er fosterhjem som inngår avtale med, og mottar godtgjøring fra kommunen. Ordinære kommunale fosterhjem har ikke spesielle forsterkningstiltak utover ordinær oppfølging (Bufdir 2016:12).

3.1.2 Forsterkede kommunale fosterhjem

Forsterkede kommunale fosterhjem tar imot barn med behov utover ordinær oppfølging og omsorgsivaretaelse. Det betyr at det settes inn forsterkningstiltak i fosterhjemmet.

Forsterkingen kan innebære frikjøp fra vanlig jobb, forhøyet utgiftsdekning, avlastningshjem/besøkshjem, individuell veiledning og ekstra opplæring (Bufdir 2016:13).

3.2 Juridiske forhold rundt fosterhjem

Barneverntjenesten er underlagt Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 17.juli 1992 nr. 100. Lovens formålsbestemmelse er ifølge §1-1:

- å sikre barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid,
- å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

Et overordnet prinsipp i barneverntjenestens arbeid er prinsippet om *barnets beste*, jfr. barnevernloven §4-1. Det presiseres at det skal legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet. Herunder skal det bl.a. legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen, jfr. barnevernloven §4-1. Prinsippet er også i henhold til FNs barnekonvensjon art. 3 hvor det fastslås at prinsippet om barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn (Meld.St.17(2015-2016):22).

Dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorgen som barnet får, og dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd, kan Fylkesnemnda treffe vedtak etter bvl.§4-12 eller §4-8 annet og tredje ledd. Når et vedtak etter §4-12, jfr. §4-8 annet og tredje ledd, blir satt i verk, overtar barneverntjenesten omsorgen og fosterforeldrene utøver den daglige omsorgen for barnet på vegne av barneverntjenesten (barnevernloven §4-18). Fosterforeldrene er underlagt offentlige krav til og forventninger om hvordan de skal ivareta sin funksjon som omsorgspersoner (Bufdir 2016:28). I forskrift om fosterhjem av 18/12 2003 nr. 1659 jf. §3 slås det fast at:

”Fosterforeldre må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barnet et trygt og godt hjem. En stabil livssituasjon alminnelig god helse og gode samarbeidsevner. God økonomi, bolig og sosialt nettverk som gir barn mulighet til livsutfoldelse. Fosterforeldre må ha god vandel og må legge frem uttømmende og utvidet politiattest”.

Ved valg av fosterhjem skal det legges avgjørende vekt på hensynet til barnets beste, jfr. bvl.§4-1 (Forskrift om fosterhjem 2003 §4).

3.2.1 Barneverntjenestens veilednings- oppfølgingsansvar

Barneverntjenesten gi fosterforeldre nødvendig råd og veiledning i forbindelse med plasseringen, så lenge plasseringen varer (Forskrift om fosterhjem 2003 § 7, annet ledd). Etter omsorgsovertakelse har barneverntjenesten et løpende og helhetlig ansvar for oppfølging av barnet, herunder et ansvar for å følge utviklingen til barnet og foreldrene jfr. bvl.§4-16. Barne-, ungdom- og familieetaten (Bufetat), skal gi nødvendig opplæring og generell veiledning. Når en familie melder interesse for å bli fosterforeldre, tilbys det opplæring gjennom opplæringsprogrammet PRIDE (Meld.St.17(2015-2016):26). For videre veiledning av fosterforeldre finnes det flere metoder, som blant annet Parent Management Training (PTMO), Trygg base og Circle of Security som denne oppgaven tar for deg.

3.3 Hvem er fosterbarna?

Det fremgår at kjennetegn ved omsorgssituasjonen og foreldrene er aller viktigst som grunnlag for at barn flytter i fosterhjem, og manglende omsorgsevne er det viktigste enkeltgrunnlaget (Backe-Hansen m.fl. 2013:50). Det er bare i et fåtall av sakene, at barn hovedsakelig kommer i fosterhjem på grunn av kjennetegn ved dem selv (Backe m.fl. 2013:50). Ifølge Bufdir (2016) dekker betegnelsen *fosterbarn* aldersgruppen 0-22 år (2016:17). Halvparten av fosterbarna er 12 år og yngre (Backe-Hansen m.fl. 2013:8). Avhengig av alder ved plassering har disse barna levd under uheldig omsorg i kortere eller lengre perioder av sitt liv, og som en følge av barnevernets inngripen har de rom regel opplevd å skifte omsorgspersoner opptil en eller flere ganger (Bufdir 2016:17).

3.3.1 Plasserte barns helse

Forskning viser at fosterbarn har vansker på viktige livsområder i større grad enn andre barn (Backe-Hansen m.fl. 2013:68). Det gjelder både fysiske og psykiske helseproblemer, emosjonelle vansker, sosiale-, atferds- og lærevansker (Backe-Hansen 2013:68). En langt høyere andel fosterhjemsplasserte har flere barnepsykiatriske diagnoser enn deres jevnaldrende (Backe-Hansen 2013:53). I det følgende gir jeg en innføring i tilknytningsteori.

Tilknytningsteori er en aktuell teori for å forstå fosterbarnets utvikling og tilpasning (Bufdir 2016:23).

3.4 Tilknytning

Tilknytningsteori og tilknytningsrelatert praksis har sitt utgangspunkt i John Bowlbys pionerarbeid (Brandtzæg m.fl. 2011:19). Bowlby (1969) definerer tilknytning som når et barn "(...)is strongly disposed to seek proximity to and contact with a specific figure and to do so in certain situations, notably when he is frightened, tired or ill" (1969:371). Allerede fra fødselen av er barnet født til å gå inn i et samspill og etablere tilknytning med sine omsorgspersoner, og det er en iboende biologisk beredskap hos mennesket som gjør dette mulig (Killén 2009:113). De første årene i barnets liv blir sett på som særlig kritisk i barnets utvikling og det er i denne perioden at barnet utvikler grunnleggende trygghet og tilknytning til sine omsorgspersoner (Killén 2009:118). Barnet er født med et repertoar av atferd som befordrer nærhet til omsorgspersonen, for eksempel imiterer barnet ansiktsuttrykk, snur seg etter foreldrenes stemme og forsøker å få øyekontakt med dem (Killén 2009:113). Dersom foreldrene ikke er i stand til å gi barnet god nok omsorg og respondere emosjonelt på barnets signaler, kan det påvirke utviklingen i en uheldig retning (Jacobsen 2005:1). Kvaliteten på samspillet avgjør den måten barnet vil knytte seg til sine omsorgspersoner på (Ainsworth, gjengitt av Killén 2009:113).

3.4.1 Indre arbeidsmodeller

De tilknytningsrelevante erfaringene som barn gjør, fører til at de danner mentale representasjoner av selv, av sine omsorgspersonene og sitt forhold til dem (Smith 2002:23). Det er disse modellene Bowlby kaller indre arbeidsmodeller. De indre arbeidsmodellene betegner de mentale representasjonene barnet danner av virkeligheten og av seg selv, herunder sine tilknytningserfaringer (Hart og Schwartz 2009:72). Indre arbeidsmodeller dannes som følge av tidlige omsorgserfaringer som barnet tar med seg inn i en ny relasjon på godt og vondt (Bufdir 2016:38). På grunnlag av samspillet historikk kan barnet danne forventninger om hvor responsiv omsorgspersonen er, noe som igjen kan påvirke hvor effektivt barnet selv kan utløse responser hos andre (Smith 2002:45). Arbeidsmodellene kan fungere som en rettesnor for fremtidig adferd (Smith 2002:23).

3.5 Tilknytningsmønstre

Mary Ainsworth har gitt betydningsfulle bidrag gjennom å utforske individuelle forskjeller i tilknytningsmønstre (Anke 2007). I 1969 utarbeidet Ainsworth forskningsinstrumentet fremmedsituasjonen, som er utviklet for å vurdere hvilke tilknytningsmønstre som oppstår når barnet blir utsatt for atskillelser og gjenforeninger med tilknytningspersonen (Brandtzæg m.fl. 2011:24). Forskjeller i barnets tilknytningsmønstre skyldes ulik grad av tilgjengelighet og sensitivitet hos tilknytningspersonen for barnets signaler og behov (Ainsworth 1979, gjengitt av Anke 2007). Ved å observere barnets tilknytningsatferd ovenfor mor i stressfulle situasjoner kunne man trekke slutninger om hva slags indre arbeidsmodeller barnet hadde (Bunkholdt og Sandbæk 2008:65 og Killén 2009:118). Tilknytningsadferd defineres som "(...)any form of behaviour that results in a person attaining or retaining proximity to some other differentiated and preferred individual" (Bowlby 1979:129). Tilknytningsatferd regulerer nærhet og distanse til omsorgspersonen (Killén 2009:118). Det er vanlig å kategorisere barnets atferd i fire ulike tilknytningsmønstre. Disse blir beskrevet nærmere nedenfor.

3.5.1 Trygg tilknytning

Barn med *trygg* tilknytning bruker omsorgspersonen som en trygg base for å utforske, og har tillit til at omsorgsgiver er ubetinget tilgjengelig, sensitiv og responsiv når tilknytningsbehovene aktiveres (Brandtzæg m.fl. 2011:27, Smith 2002:87 og Silver 2013:17). Trygge barn vil stole på at omsorgsgiveren er tilgjengelig, og barnet forventer at hun eller han vil være det i fremtiden (Jacobsen 2005:4). Omsorgspersonen som trygg base er forutsigbar og opptatt av både barnets fysiske behov og mentale tilstander (Brandtzæg m.fl. 2011:27 og Silver 2013:17). En trygg tilknytning til omsorgspersonen syntes å gi barnet større evne og mulighet til å lære om seg selv, regulere sine egne følelser, samt fremme evnen til å forstå og forholde seg til andre mennesker på en god måte (Håkonsen 2014:47 og Silver 2013:17). Trygg tilknytning legger grunnlaget for en god mental helse og regnes som en beskyttelsesfaktor mot et bredt spekter av utfordringer og belastninger som livet gir (Killén 2009:126 og Silver 2013:17). Barn med gode omsorgserfaringer vil som regel utvikle en trygg form for tilknytning, og en indre arbeidsmodell av seg selv som en person som er verdt å bli elsket (Brandtzæg m.fl. 2010:27).

Ifølge Silver (2013) vil mennesker som har utviklet en trygg tilknytning til sine primære omsorgspersoner tidlig i livet, gjøre det bedre på skolen, i relasjon til andre, som foreldre og har en bedre fysisk og psykisk helse (2013:16). Dersom barnet danner en trygg form for tilknytning i tidlig barndom, øker sjansene for å forholde seg trygt til andre personer senere i livet (Bowlby 1988, gjengitt av Jacobsen 2005:53).

3.5.2 Utrygg tilknytning: Utrygg/unnvikende og utrygg/ambivalent

Barnet kan utvikle utrygg tilknytning, dersom tilknytningspersonen av ulike grunner ikke sørger for fysisk, mental og emosjonell sikkerhet når barnet trenger det (Brandtzæg m.fl. 2011:28). Omsorgspersonene er ikke oppmerksom på barnets signaler og heller ikke sensitiv og responsiv nok til å være en trygg base for barnet (Silver 2013:17). Dersom dette er tilfellet lærer barnet en av de ulike mønstrene for å takle situasjonen (Silver 2013:18). Begge mønstrene beskrives som utrygg, men organiserte av den grunn at både den unnvikende og den ambivalente formen for tilknytning fremmer tilknytningspersonens tilgjengelighet (Brandtzæg m.fl. 2011:30). Mange barn i befolkningen har et slikt mønster (Silver 2013:17).

Unnvikende tilknytning kan oppstå ved at barnets omsorgspersoner har en mer konsekvent avvisning av barnets tilknytningsbehov (Anke 2007). Barnet utforsker, men med minimal referanse til mor og viser lite affekt eller trygg base atferd (Killén 2009:120 og Smith 2002:87). Dersom omsorgsgivers atferd hjemme har vært preget av tilbaketrekning, følelsesmessig utilgjengelighet eller avvisning kan det føre til at barnet skyver bort negative følelser og unngår å søke trøst og støtte (Killén 2009:120). Barnet har lært seg at særlig negative emosjonsuttrykk, fører til at tilknytningspersonen blir enda mer utilgjengelig (Anke 2007).

Ved utrygg tilknytning av typen *ambivalent*, har barnet gjort seg erfaringer med at omsorgspersonenes tilgjengelighet veksler inkonsistent med dets egne behovssignaler (Anke 2007). Omsorgsgivernes uforutsigbarhet kan virke truende for barnet, og for å takle dette samt øke foreldrenes tilgjengelighet, svarer barnet med å bli overresponderende på tilknytningsbehov i tillegg til å øke det affektive engasjementet (Anke 2007). Dette mønsteret speiler en historie med uforutsigbar respondering og tilbaketrekning fra omsorgspersonens side.

3.5.3 Desorganisert tilknytning

Barn med *desorganisert* tilknytning kan utvise en atferd som ser ut til å mangle mål, intensjon eller forklaring (Smith 2002:87). Barnet viser usikkerhet i forhold til hvordan omsorgspersonen vil reagere og barnet oppfører seg på selvmotsigende måter (Killén 2009:122). Barn med desorganisert tilknytning er avhengig av omsorgspersonen som tilknytningsperson, samtidig som omsorgspersonen representerer kilden til utrygghet (Anke 2007). Barnet kan kombinere sterk nærhetssøking med sterk unnvikelse (Killén 2009:122). Barn med desorganisert tilknytning opplever at omsorgspersonen er en kilde til frykt, som igjen kan hindre barnet i å bruke en samlet strategi når tilknytningssystemet blir aktivert (Schofield and Beek 2006:117 og Smith 2002:167).

3.6 Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre

Når barnet blir plassert i fosterhjem og får nye omsorgspersoner, vil barnet ha med seg forventninger om hvordan nære relasjoner fungerer. Relasjonsbrudd tidlig i et barns liv kan føre til økt risiko for utvikling av utrygg tilknytning (Lillas m.fl. 2005, Wulczyn m.fl. 2002, gjengitt av Kvello 2015:106).

Stovall og Dozier (2000) undersøkte hvordan barn i alderen 6-20 måneder, dannet nye tilknytningsrelasjoner i fosterhjem hos 10 fosterbarn-fosterforeldre dyader. De antok at barnets alder ved plassering og fosterforeldrenes egne tilknytningsrepresentasjoner ville være to sentrale faktorer som har betydning for kvaliteten i tilknytningen (Stovall og Dozier 2000:140). Ifølge Stovall og Dozier (2000) kan det tyde på at fosterbarnet allerede etter å ha bodd i fosterhjemmet i to uker, kan være i stand til å vise stabile mønstre av tilknytningsatferd overfor sine nye omsorgspersoner (2000:152). Små barn hadde gode forutsetninger til å utvikle trygg tilknytningsrelasjon til sine fosterforeldre (Stovall og Dozier 2000:152). Før barnet var fylt 1 år, så det ut til at situasjonen raskt stabiliserte seg (2000:136). Ifølge Dozier, Stovall, Albus og Bates (2001) kan trygge fosterforeldre evne å hjelpe fosterbarnet til å utvikle en trygg tilknytningsrelasjon (2001:1475)

En nyere undersøkelse av Stovall- McClough og Dozier (2004), ser utviklingen av tilknytningsmønster hos 38 fosterbarn i alderen 5-28 måneder og deres fosterforeldre i løpet av de første to månedene av plasseringen. Resultatene indikerte på at fosterbarn med trygge fosterforeldre, viste tidlig i plasseringsforløpet en mer trygg form for tilknytningsadferd, og

mindre unnvikende eller ambivalent atferd (Stovall-McClough og Dozier 2004:253).

Forskning viser at fosterbarn er i stand til å stole på sine nye omsorgspersoner, til tross for de utfordringene som fosterhjems plassering av barn kan føre med seg, og at barnet er i stand til å utvikle og opprettholde trygge tilknytningsrelasjoner over tid (Stovall-McClough og Dozier 2004, gjengitt i Bufdir 2016:24). Stovall-McClough og Dozier (2004) understreker behovet for tidlig intervensjon og veiledning av fosterforeldre (2004:267).

Barn som blir plassert i fosterhjem, organiserer sin tilknytningsadferd i forhold til hvor tilgjengelig den nye omsorgspersonen er (Stovall og Dozier 2000, Stovall-McClough og Dozier 2004, gjengitt av Jacobsen 2005:9). I hvor stor grad fosterforeldrene evner å forstå fosterbarnets ulike emosjonelle og atferdsmessige uttrykk, er stor betydning for utvikling av utviklingsstøttende tilknytningsrelasjoner hos fosterbarnet (Bufdir 2016:23). En utfordring selv for trygge fosterforeldre kan være at fosterbarnet ikke alltid viser sine behov når de har behov for trøst og omsorg, og det kan det være en fare for å tolke barnets manglende signaler som om barnet ikke har behov for trøst og omsorg (Dozier m.fl. 2002:547).

Et mindretall av barna som blir plassert i fosterhjem har hatt et trygt tilknytningsmønster til sine primære omsorgspersoner (Schofield og Beek 2006:47-48). Fosterbarnet kan trenge mange opplevelser i det vanlige dagliglivet, av å bli møtt på andre måter enn tidligere, før vante tilknytningstrategier og indre arbeidsmodeller hos barnet endres (Havik 2002, gjengitt av Anke 2007). Silver (2013) sier at jo lengre et barn har vært i et hjem uten trygg tilknytning, desto vanskeligere er det å endre mønstret og de indre arbeidsmodeller (2013:27).

Jacobsen m.fl. (2014) gjennomførte en norsk studie hvor de undersøkte tilknytningsmønsteret til 60 fosterbarn og 42 barn til sammenlikning da de var 2 år og senere når de var 3 år gamle (Jacobsen, Ivarsson, Wentzel-Larsen, Smith og Moe 2014:42). Blant fosterbarn som ble klassifisert til å ha en trygg tilknytning når de var 2 år, forble også det i 3 års alderen (Jacobsen m.fl. 2014:42). Det var heller ingen signifikant forskjell i gruppen med fosterbarn i forhold til sammenligningsgruppen (Jacobsen m.fl. 2014:50). Studien viser også at blant de fosterbarna som var klassifisert som desorganisert i 2 års alderen, ble betydelig mer organisert i 3 års alderen (Jacobsen m.fl. 2014:52).

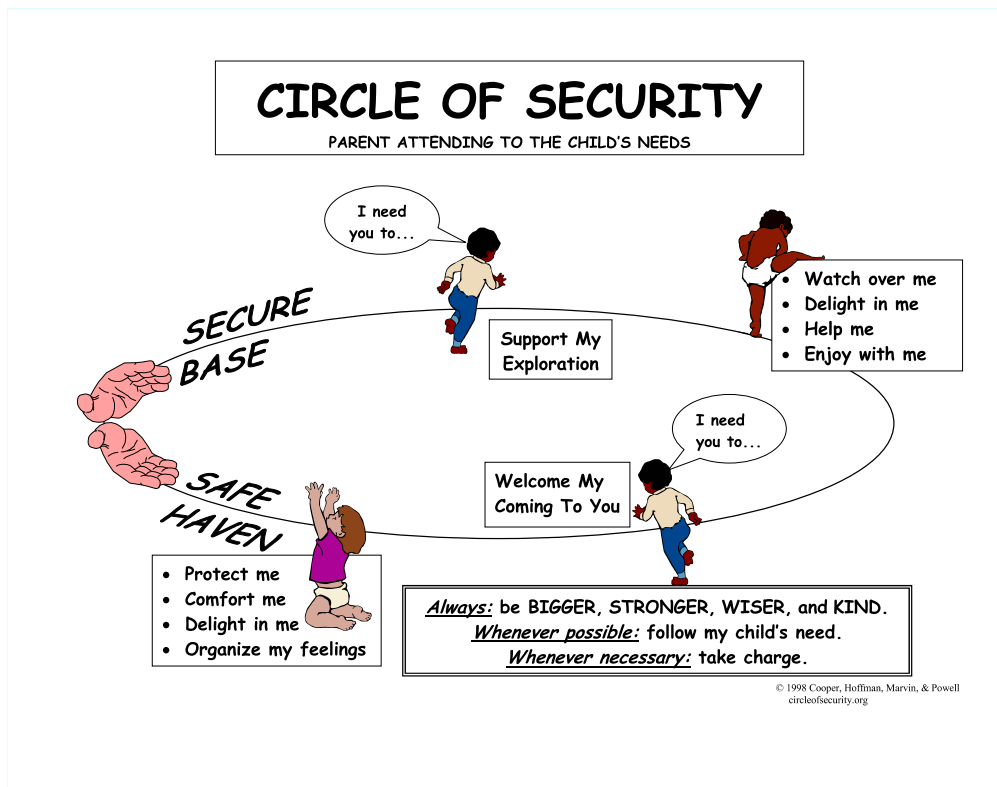
3.7 Veiledning av fosterforeldre

Det kan tyde på at fosterforeldre har behov for veiledning for å mestre den sammensatte rollen (Backe-Hansen m.fl. 2013:11). Ifølge Backe- Hansen m.fl. (2013) viste det seg at fosterforeldre hadde størst nytte av veiledning rettet mot å takle barnets atferd og reaksjoner (Backe-Hansen m.fl. 2013:169). Det finnes forskningsmessige belegg som viser at når fosterforeldre får støtte som sikter mot å øke deres kapasitet til å møte fosterbarns vansker, utvikler barnet seg bedre (Leve m.fl. 2012, gjengitt i Backe-Hansen m.fl. 2013:169). Med bakgrunn i dette har jeg valgt å presentere Circle of Security – en tilknytningsbasert intervensjon, som er mye brukt i barneverntjenesten for å arbeide med tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre.

3.8 Circle of Security (COS) – en tilknytningsbasert intervensjon

Circle of Security (COS), eller trygghetssirkelen på norsk er en tilknytningsbasert intervensjon som er utviklet for å fremme trygg tilknytning mellom barn og omsorgspersoner (Bufdir 2016:35). COS er basert på tilknytningsteori og har dokumentert effekt i forskningsmessig forstand (Brandzæg m.fl. 2011:114 og Jacobsen 2009:45). COS et omfattende intervensjonsprogram, bestående av ulike komponenter som er viktige for tilknytningen. Jeg gir en inngående oversikt og har gjort et selektivt utvalg av hvilke komponenter jeg går i dybden på, og som her er relevante for problemstillingen.

Ifølge Brandtzæg m.fl. (2011) deles COS-intervensjonen i fem temaer i arbeid med fosterforeldrene: *Trygghetssirkelen, emosjonsregulering, shark music, desorganisering og reparasjoner i samspillet*. (2011:188). Kjernen i COS-intervensjonen er trygghetssirkelen. Trygghetssirkelen som vises nedenfor, er et veikart som skal vise fosterforeldrene veien til en trygg tilknytning til deres fosterbarn (Powell m.fl. 2015:46).

(Cooper, Hoffman, Marvin og Powell 1998)

Det grafiske veikartet blir benyttet aktivt i veiledningen, med et klart ønske om at fosterforeldrene bruker kartene til å analysere ulike situasjoner der samspill mellom fosterbarnet og fosterforeldrene finner sted (Brandtzæg m.fl. 2011:114). Det grafiske veikartet, eller trygghetssirkelen er en særdeles viktig komponent i intervensjonsprogrammet, som illustrerer barnets behov for både beskyttelse og utforsking (Powell m.fl. 2015:46). Illustrasjonen viser barnet ved toppen av sirkelen (utforsking) og bunnen av sirkelen (nærhetssøking/kontakt), samt omsorgspersonens hender som symboliserer trygg havn og trygg base (Brandtzæg m.fl. 2011:93). Den nederste hånden representerer den nederste delen av sirkelen og er den trygge havnen der baret skal få hjelp til trøst, beskyttelse, godhet og støtte til å organisere følelsene sine. Den øverste hånden representerer den trygge basen som er tilstede, støtter, passer på og gleder seg over og med barnet når barnet utforsker (Powell m.fl. 2015:47). I intervensjonsprogrammet bringes barnets tilknytningshistorie inn som et refleksjonsgrunnlag for hvilke forventninger det kan ha til fosterforeldrene (Brandtzæg m.fl. 2011:189).

I COS benytter man seg av videoklipp hvor man observerer samspillet mellom fosterforeldrene og fosterbarnet, og forsøker ut i fra dette å identifisere barnets behov (Powell m.fl. 2015:24-25). Ved å øke fosterforeldrenes kapasitet til å velge samspillsmønstre som dekker fosterbarnets tilknytningsbehov, kan COS bidra til å utvikle trygge relasjoner,

hovedsakelig ved å bruke illustrasjonen av trygghetssirkelen som en veiledning ved gjennomgang av videoklipp og i reflekterende dialog med fosterforeldrene (Powell m.fl. 2015:24). Sentrale foreldrefunksjoner som COS legger vekt på er at omsorgspersonen alltid skal være *større, sterkere, klokere* og *god*. Når det er mulig skal omsorgspersonen følge barnets behov og når det er nødvendig ta ledelsen (Powell m.fl. 2015:55).

Gjennom temaet emosjonsregulering, ser man spesielt etter episoder der fosterforeldrene er emosjonelt og psykologisk tilstede for fosterbarnet, og hvordan det påvirker barnets regulering av emosjoner.

I intervensjonsprogrammet forstår man fosterforeldrenes emosjonelle utilgjengelighet gjennom uttrykket *shark music*, som er en annen viktig komponent. Begrepet henviser til barnets atferds- og følelsesuttrykk som kan vekke uro hos den voksne, og som kan stenge fosterforeldrenes emosjonelle tilgjengelighet (Brandtzæg 2011:125). Det forsøkes å hjelpe fosterforeldre i reflektere over hvilke emosjoner de følte at deres egne foreldre møtte dem i, eller ikke i oppveksten, og hvordan deres egne tilknytningserfaringer kan prege dem i møte med fosterbarnets tilknytningsbehov (Brandtzæg m.fl. 2011:189).

Gjennom temaet desorganisering, ser man på episoder der fosterbarnet kommer ut av kontroll, for å forstå hva som er foranledningen, og hva som overvelder fosterbarnet, samt fosterforeldrenes håndtering av det faktum at barnet emosjonelt er ute av kontroll (Brandtzæg m.fl. 2011:190).

I temaet reparasjoner i samspillet, går man gjennom situasjoner som fosterforeldrene har oversett eller hvor de har misforstått fosterbarnets signaler og gjør en reparasjon. Tanken her er å hjelpe fosterforeldrene arbeide med å styre egne emosjonelle reaksjoner i forhold til barnet (Brandtzæg m.fl. 2011:190).

Ifølge Kvello (2015) bør fagpersoner kjenne til prosesser som ligger til grunn for utvikling av de ulike tilknytningsmønstrene, og bør forstå uttrykk for tilknytninger og hva som kan bidra til bedring. COS kan bidra til nettopp dette (2015:109). I det følgende presenteres to effektstudier av COS.

3.8.1 Forskning på Circle of Security (COS)

I Norge foreligger det ingen empiriske studier av effekten av COS (Bufdir 2016:36). Internasjonalt foreligger det tre RCT-studier (randomisert kontrollert studie) og to pre-post studier (Bufdir 2016:36) Oppgaven tar for seg en RCT-studie og en pre-post studie.

Formålet med RCT-studien var å undersøke effekten av en hjemmebasert intervensjon med COS, som var rettet mot å øke antallet spedbarn med trygg tilknytning (Cassidy m.fl. 2011:134). Deltakerne i studien var 220 barn med irritable temperament og deres mødre (Cassidy m.fl. 2011:135). Barn med høy irritabilitet hadde større sjanse for å utvikle en trygg form for trygg tilknytning etter intervensjonen, men mindre sjanse for å bli tryggere uten intervensjonen (Cassidy m.fl. 2011:131). Studien viste at barn med høy irritabilitet og mødre med trygg tilknytning viste seg å ha gunstige effekter av COS-intervensjonen (Cassidy m.fl. 2011:131).

Hensikten med pre-post studien var å spore endringer i barnets tilknytningsmønster, og finne ut om COS var effektivt for redusere utrygg og desorganisert tilknytning (Hoffman, Marvin, Cooper og Powell 2006:1017). Studien ble gjennomført på høyrisiko populasjon hvor deltakerne var 65 småbarn og førskolebarn, og deres primære omsorgsperson. Resultatene indikerer på at COS er en lovende intervensjon for reduksjon av utrygg og desorganisert tilknytning hos småbarn og barn i førskolealder (Hoffman m.fl. 2006:1017). Etter intervensjonen var det en signifikant nedgang både hos barn med utrygg og desorganisert tilknytning. Før intervensjonen ble 80% av barna klassifisert som utrygge, mens 46% ble klassifisert som utrygge etter intervensjonen. 60% av barna ble klassifisert som desorganisert før intervensjonen, men etter intervensjonen var det en nedgang til 25% som ble kategorisert som desorganisert (Hoffman m.fl. 2006:1022).

4 Drøfting

I denne delen drøfter jeg problemstillingen min i lys av teori og forskning som er presentert i kapittel 3. Jeg vil her ta for meg tilknytningens betydning og Circle of Security (COS) i arbeid med fosterbarn og fosterforeldre.

4.1 Tilknytningens betydning

Som beskrevet tidligere etableres tilknytning til nære omsorgspersoner i løpet av barnets første leveår, og det har vist seg at kvaliteten på tilknytningen er avhengig av omsorgskvaliteten barnet opplever (Ainsworth, gjengitt av Killén 2009:113). Trygt tilknyttede barn bruker omsorgspersonen som en trygg base for å utforske og en trygg havn som gir både trøst og beskyttelse (Powell m.fl. 2015:46).

Det er viktig å være klar over at tilknytningsteori alene ikke vil danne grunnlaget for å forstå fosterbarns og fosterforeldres utfordringer og veiledningsbehov, men tilknytningsteori gir for den første en god teoretisk og empirisk inngang til kunnskap om hvordan fosterbarnet har gode muligheter til å utvikle en god relasjon og tilknytning til sine fosterforeldre. For det andre peker det på områder i barnets utvikling som er viktig for fosterforeldre å forstå (Bufdir 2016:38).

Fosterbarnet har som vi har sett opplevd brudd i tidlige tilknytningsrelasjoner og har som regel hatt svært vanskelige omsorgsbetingelser, i tillegg kan de ha opplevd flere plasseringer og dermed ikke fått den stabilitet og kontinuitet i omsorgen som et barn trenger for vekst og utvikling (Brandszæg m.fl. 2011:185, Bufdir 2016:16). Når et barn plasseres i fosterhjem, kan tilknytningshistorien og barnets indre arbeidsmodeller påvirke forventningene og relasjonen til sine nye omsorgspersoner (Anke 2007).

Som tidligere nevnt gjennomførte Jacobsen m.fl. (2014) en studie hvor det viste seg at fosterbarn som ble klassifisert til å ha en trygg tilknytning når de var 2 år, også vedvarte når fosterbarnet ble 3 år gamle. En hypotese som kan forklare disse resultatene er at dersom et barn flytter i fosterhjem tidlig i livet, er de indre arbeidsmodellene ikke ferdig utviklet, og nye oppfatninger av verden som forutsigbar og trygg kan være enklere for fosterbarnet å profitere (Jacobsen m.fl. 2014:53). De indre arbeidsmodellene kan derfor være enklere å modifisere ved hjelp av nye og kvalitativt bedre omsorgsbetingelser (Jacobsen 2009:42). Smith (2002)

bekrefter at de indre arbeidsmodellene ikke er fastlåste og uforanderlige (2002:140). Sett ut i fra et tilknytningsperspektiv, kan det syntes at det blir viktig med tidlig intervensjon og veiledning av fosterforeldre for å hjelpe fosterbarnet til å utvikle en utviklingsstøttende tilknytningsrelasjon til sine nye omsorgspersoner. Tidlig i plasseringsforløpet kan fosterforeldrene også ha større mulighet til å hjelpe fosterbarnet i den første fasten hvor tilknytningen er i ferd med å etablere seg (Stovall-McClough og Dozier 2004:267).

Ifølge Dozier og Stovall (2000) viste det seg at fosterbarnet allerede etter å ha bodd i fosterhjemmet i to uker, hadde gode forutsetninger til å inngå stabile mønstre av tilknytningsatferd overfor sine fosterforeldre (2000:152-153). Før barnet var fylt 1 år, så det ut til at situasjonen raskt stabiliserte seg (2000:136). Når det kommer til de minste fosterbarna, er det på den ene siden positivt at de raskt organiserer sin tilknytningsadferd i forhold til trygge fosterforeldre. På den andre siden kan to uker utgjøre en relativt lang tid i barnets liv, og den raske tilvenningen utelukker likevel ikke at vansker vil vise seg på et senere tidspunkt (Brandtzæg 2011:186).

Som beskrevet tidligere kan fosterbarnet trenge mange opplevelser i det vante dagliglivet, av å bli møtt på andre måter enn tidligere, før vante tilknytningsmønstre og indre arbeidsmodeller endres (Havik 2002, gjengitt av Anke 2007). Jo lengre fosterbarnet har vært i en familie uten trygg tilknytning, desto vanskeligere kan det være å endre mønstre og indre arbeidsmodeller (Silver 2013:27). Med grunnlag i dette kan det tenkes at litt eldre barn, kan ha større problemer med å endre sine indre arbeidsmodeller, og til å bruke fosterforeldrene som en trygg base og en trygg havn kan være en være en lang prosess.

Som vi så i teoridelen regnes en trygg tilknytning som en beskyttelsesfaktor mot et spekter av utfordringer og belastninger livet gir. Videre har vi sett at det i dag er mange barn som faller innenfor tilknytningsmønsteret utrygg, men organisert. Det kan tenkes at disse tilknytningsmønstrene likevel kan gjøre det mulig for fosterbarnet å opprettholde en relasjon til fosterforeldrene, og finne måter å håndtere verden på (Brandtzæg m.fl. 2011:30).

4.2 Circle of Security (COS) i arbeid med fosterbarn og fosterforeldre

Selv om fosterforeldrenes mål er å etablere trygg relasjon til fosterbarnet, er det ikke dermed sagt at en utrygg tilknytningsrelasjon er sammenfallende med dårlig fungering på alle

utviklingsområder. Derimot kan det imidlertid tenkes at fosterbarn som opprettholder en desorganisert tilknytning i fosterhjemmet kan streve mer med blant annet psykisk helse senere i livet (Bufdir 2016:24). Forskning viser at en trygg tilknytning til fosterforeldrene vil være det mest utviklingsfremmende for barnet (Bufdir 2016:18).

Behovet og muligheten for tidlig intervensjon ble tydelig da Powell m.fl. (2015) startet utviklingen av COS, samt den betydning trygge relasjoner har for menneskers helse og utvikling (2015:30). Spesielt viktig er det at fosterforeldrene får den nødvendige støtte og veiledningen de er i behov av, i starten av fosterhjems plasseringen. Hvordan fosterforeldrene opplever den første tiden som fosterfamilie kan ifølge Backe-Hansen m.fl. (2013) virke inn på kvaliteter ved deres samspill med fosterbarnet, og også på hvordan de utformer sitt videre foreldreskap (2013:140). Å komme i gang med COS tidlig i plasseringsforløpet, kan for det første virke motiverende, da man relativt raskt kan se de første endringene. Å registrere endringene kan for det andre virke positivt på å fortsette å gjøre det som fungerer, og som bekrefter at spillet og relasjonen mellom fosterforeldrene og fosterbarnet er i ferd med å bygges.

Barneverntjenesten skal som nevnt, gi fosterforeldrene nødvendig råd og veiledning i forbindelse med plasseringen, samt føre kontroll med barnets situasjon i fosterhjemmet. Gjennom å veilede fosterforeldre i COS, kan det bidra til å gjøre fosterforeldrene bevisste på viktige relasjonsstrategier som ofte ligger skjult i menneskers komplekse samspill og følelser (Powell m.fl. 2015:23). Det er nærliggende å tenke at COS kan bidra til å forstå hvordan fosterbarnet har det, og hvilken hjelp man skal gi for å støtte fosterforeldrene i å gi god nok omsorg til barnet slik at de mestrer rollen (Kvillo 2015:113).

Det kan være en fordel at COS-intervensjonen er knyttet til fosterfamiliens hverdagsliv. For det første er det der, fosterbarnet kan modifisere sine indre arbeidsmodeller i samspill med sine fosterforeldre. For det andre, er det i hverdagssamspillet en veileder kan bidra til å øke fosterforeldrenes kapasitet til å velge samspillsmønstre som dekker barnets tilknytningsbehov (Powell m.fl. 2015:24). Tilknytning som et relasjonelt fenomen utvikles i hverdagssamspillet mellom fosterforeldrene og fosterbarnet, og en trygg tilknytningsrelasjon utvikles som regel i møte med tilgjengelige, forutsigbare, sensitive og responsive fosterforeldre (Brandtzæg 2011:27, Silver 2013:17).

4.2.1 Forskning på Circle of Security (COS)

Når det kommer til forskning på COS, viste RCT-studien ingen hoved effekter, men studien viser derimot til gunstige effekter for barn med høy irritabilitet med trygge mødre (Cassidy m.fl. 2011:131). Dersom man overfører disse resultatene til arbeid med fosterbarn og fosterforeldre, kan det tolkes som at det vil kunne være funksjonelt å bruke COS i arbeid med utrygge barn i fosterhjem med trygge fosterforeldre rundt seg. Videre viste pre-post studien at COS er en lovende intervensjon for å redusere utrygg og desorganisert tilknytning hos små- og førskolebarn. Resultatene viste at det var en signifikant nedgang sammenlignet med tilstanden før intervensjonen. I og med at studien ble gjennomført på høyrisiko populasjon, er det er ikke dermed sagt at forholdene som er presentert i dette studiet vil være dirkete overførbare til arbeid med fosterbarn og fosterforeldre. Studien underbygger likevel at COS har effekt i arbeid med utrygge og desorganiserte barn. Resultater fra studiene tyder på at COS vil kunne ha en effekt i å fremme trygg tilknytning i relasjonen mellom fosterbarn og fosterforeldre. Det er rimelig å anta at resultatene fra studiene, ligger i selve kjernen av det å imøtekomme behovene til barn i vekst (Powell m.fl. 2015:41).

4.2.2 Fosterbarnets tidlige omsorgserfaringer

Sett i lys av tilknytningsteori, vil fosterbarnet basert på sine tidlige omsorgserfaringer tilegne seg forventninger om hvor responsive fosterforeldrene er. Disse mentale representasjonene eller indre arbeidsmodellene, vil kunne virke som fortolkningsfiltre i fosterbarnets møte med sine nye omsorgspersoner (Brandtzæg 2011:53). Ikke desto mindre kan fosterbarnet forholde seg til fosterforeldrene i overenstemmelse med tidligere erfaringer og forventninger, i samsvar med hvordan dette var grunnlagt på trygg eller utrygg tilknytning (Brandtzæg m.fl. 2011:53). Som beskrevet tidligere vil man i COS-intervensjonen bringe fosterbarnets tilknytningshistorie inn som et refleksjonsgrunnlag, for hvilke forventninger det kan ha til fosterforeldrene (Brandtzæg m.fl. 2011:189). Det er grunn til å tro at fosterforeldrene gjennom intervensjonsprogrammet, kan lære å tolke fosterbarnets følelser og behov bak atferden og reaksjonene. Dersom fosterforeldrene lærer å se atferd som relasjonell, kan de begynne å forstå at det er på den måten fosterbarnet forsøker å fortelle hva han eller hun trenger, og på den måten får fosterbarnets atferd mening (Powell m.fl. 2015:17).

På den ene siden illustrerer trygghetssirkelen fosterforeldrenes sterke, varme og trygge hender som er tilgjengelig til å omfavne fosterbarnet. På den andre siden vil sirkelen brytes dersom

fosterforeldrene ikke er tilgjengelig for å være sammen med fosterbarnet (Powell m.fl. 2015:48). Som tidligere beskrevet, organiserer fosterbarnet sin tilknytningsadferd i forhold til hvor tilgjengelig den nye omsorgspersonen er (Stovall og Dozier 2000, Stovall-McClough og Dozier 2004, gjengitt av Jacobsen 2005:9). Ved å gjøre fosterforeldrene mer tilgjengelige, kan det øke muligheten for at fosterbarnet skal kunne få en trygg tilknytning (Brandtzæg m.fl. 2011:191). Dersom fosterforeldrene ofte nok byr på tilstrekkelig støtte og passende respons på de behovene som trykghets sirkelen skisserer, kan fosterbarnet være i stand til å utvikle en trygg tilknytning (Cassidy m.fl. 2011, gjengitt av Powell m.fl. 2015:84). Det vil være av særlig betydning at fosterforeldrene støtter barnet i ”bruk” av sirkelen fremfor å ”dra” eller presse fosterbarnet til å være der man som fosterforelder forventer eller ønsker at barnet er i sirkelen (Kvelling 2015:111).

4.2.3 Fosterforeldrenes nye rolle

Fosterforeldrene skal være en omsorgsperson som ivaretar fosterbarnets behov for beskyttelse og utforsking. En utfordring i forbindelse med dette kan være fosterforeldrenes mentale innstilling til egen tilknytningshistorie, og hvorvidt de selv har en trygg tilknytning til sine omsorgsgivere i oppveksten. Dersom fosterforeldrene fra første stund i livet har lært at de ikke kan stole på at noen er der for dem, at visse behov kan være uakseptable, kan det være en sjanse for at de feiltolker signalene om akkurat de behovene når de kommer fra fosterbarnet (Powell m.fl. 2015:47). En utfordring selv for trygge fosterforeldre kan være at fosterbarnet ikke alltid viser sine behov når de har behov for trøst og omsorg (Dozier m.fl. 2002:547). Selv om fosterforeldrene har egen trygg tilknytning kan det være en fare for å tolke barnets manglende signaler som om barnet ikke har behov for trøst og omsorg (Dozier m.fl. 2002:547). Allikevel viser forskning at trygge fosterforeldre evner å hjelpe fosterbarnet til å utvikle en trygg tilknytningsrelasjon (Dozier m.fl. 2001:1475). Ikke desto mindre kan trygge fosterforeldre lettere være i stand til å kunne reflektere over fosterbarnets atferds- og følelsesmessige uttrykk, og forstå barnets atferd og følelser i lys av barnets tidligere omsorgserfaringer (Bufdir 2016:27).

Som tidligere omtalt, vet vi ifølge Silver (2013), at mennesker som har hatt trygg tilknytning til sine omsorgspersoner tidlig i livet, har større sjanse for å kunne gjøre det bedre som foreldre (2013:17). Det kan synes å bli viktig at fosterforeldrene selv har reflektert over sine egne tilknytningserfaringer og indre arbeidsmodeller. Gjennom temaet shark music forsøkes

det å få fosterforeldre til å reflektere over hvilke emosjoner de følte at deres egne foreldre møtte dem i, eller ikke i oppveksten, og hvordan deres egne tilknytningserfaringer kan prege dem i møte med fosterbarnet tilknytningsbehov (Brandtzæg m.fl. 2011:189). Det kan være grunn til å tro at dersom fosterforeldrene har et forholdsvis avklart forhold til sin egen tilknytningshistorie, er det enklere å identifisere sine egne indre arbeidsmodeller. Fosterforeldres evne til å se barnets grunnleggende behov for trøst og trygghet, på tross av unnvikende eller ambivalent atferd, syntes å sammenheng med fosterforeldrenes representasjoner av egen tilknytningshistorie. En slik evne vil være mer tydelig og stabil dersom fosterforeldrene selv har hatt trygge tilknytningsrepresentasjoner (Dozier m.fl. 2001:1468 og Anke 2007).

For at fosterbarnet skal ha muligheten til å utvikle en trygg indre arbeidsmodell av seg selv, og korresponderende trygge tilknytningsrelasjoner til sine fosterforeldre er barnet avhengig av å ha sensitive omsorgspersoner (Dozier m.fl. 2001, gjengitt i Bufdir 2016:24). Når fosterforeldrene er sammen med barnet og er emosjonelt tilgjengelig, er det rimelig å si at det gir gode forutsetninger til å ivareta fosterbarnets behov rundt hele trygghetssirkelen.

At fosterforeldrene evner å forstå barnet ut i fra dets tilknytningshistorie, vil være av stor betydning. Det kan tenkes at det hjelper fosterforeldrene til å unngå å holde avstand dersom fosterbarnet viser unnvikende eller ambivalent atferd, eller bli sterkt frustrert eller sinte og avreagere dette på fosterbarnet (Dozier m.fl. 2001, Liebermann 2003, Stovall og Dozier 2000, gjengitt av Kvello 2015:117). Ikke desto mindre blir det viktig at fosterforeldrene opprettholder omsorgsgivende og trøstende atferd selv om fosterbarnet skulle vise utrygg atferd i form av unnvikende eller ambivalent (Kvello 2015:117). Som vi har sett i temaet reparasjoner i samspeilet, arbeides det med å få fosterforeldrene til å styre egne emosjonelle reaksjoner i forhold til barnet (Brandtzæg m.fl. 2011:190). Det kan derfor være av særlig betydning å hjelpe fosterforeldrene til å innse at eventuelle intense følelser hos fosterbarnet handler om at fosterforeldrene, ikke barnet, fjerner seg fra trygghetssirkelen og at reparasjon bare kan skje dersom de returnerer til trygghetssirkelen og tilbyr ”hender” som møter fosterbarnets behov (Brandtzæg 2011:117). COS-intervensjonen kan bidra med å se hvor godt fosterforeldrene fungerer som ”hendene” på sirkelen, for det første ved å se på fosterforeldrenes evne til å følge fosterbarnet når det er mulig, og for det andre å ta ledelsen når det er nødvendig (Powell m.fl.157).

4.2.4 En trygg havn og en sikker base

Det er grunn til å tro at COS-intervensjonen kan hjelpe fosterforeldrene til bli mer bevisste på fosterbarnets behov og se om den måten de selv reagerer på, dekker fosterbarnets tilknytningsbehov (Powell m.fl. 2015:29). Med økt bevissthet kan fosterforeldrene utvide sine valg når det gjelder omsorgsattferd (Powell m.fl. 2015:29). Det beste utgangspunktet for å gi fosterbarnet muligheter til å utvikle seg til en som kan stole på både seg selv og andre, vil for det første være når fosterforeldrene forstår når fosterbarnet trenger en trygg havn for trøst og beskyttelse, og for det andre når fosterbarnet trenger den oppmuntringen og tilliten til å utforske som ligger i en trygg base (Powel m.fl. 2015:46,48). Når fosterbarnet søker nærhet til sine fosterforeldrene, er det av stor betydning at fosterforeldrene er tilgjengelige, viser godhet og dersom det er nødvendig organiserer følelsene som fosterbarnet har. Når fosterbarnet utforsker derimot, har det behov for at fosterforeldrene passer på, hjelper til når det er nødvendig og støtter utforskingen (Brandtzæg m.fl. 2011:23).

5 Avslutning

I denne oppgaven har jeg tatt utgangspunkt i problemstillingen og sett på hvordan Circle of Security kan brukes for å fremme trygg tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre.

Gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg fått en økt og nyansert kunnskap om tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre. Mange barn faller innenfor den unnvikende og den ambivalente formen, men siden begge mønstrene beskrives som organiserte, kan disse barna være i stand til å opprettholde en relasjon til fosterforeldrene og finne måter å håndtere verden på. Jeg har tilegnet meg kunnskap om de ulike tilknytningsstilene, men i tillegg til dette blir det viktig å forstå uttrykk for tilknytninger og hva som kan bidra til bedring.

Jeg har fått en større forståelse for hvor viktig barneverntjenestens rolle er i fosterhjems plasseringer, og hvor viktig det kan være med tidlig intervensjon og veiledning av fosterforeldre, for å hjelpe fosterbarnet til å etablere en trygg tilknytning til sine nye omsorgspersoner.

Gjennom å veilede fosterforeldre i COS kan det bidra til å gjøre fosterforeldrene bevisste på viktige relasjonsstrategier som ofte ligger skjult i menneskers komplekse samspill og følelser (Powell m.fl. 2015:23). COS kan bidra til å forstå hvordan fosterbarnet har det, og hvilken hjelp man skal gi for å støtte fosterforeldrene i å gi god nok omsorg til barnet (Kvelling 2015:113). Forskning som har blitt gjort på Circle of Security viser til effekt i arbeid med utrygge og desorganiserte barn. Jeg opplever at det kan være funksjonelt å bruke COS i arbeid med utrygge barn i fosterhjem, med trygge fosterforeldre rundt seg.

Forskning viser at små barn har gode forutsetninger til å utvikle trygg tilknytningsrelasjon til sine fosterforeldre. Jo lengre et barn har vært i en familie uten trygg tilknytning, desto vanskeligere kan det være å endre mønster og indre arbeidsmodeller. Dermed ser jeg behovet for at fosterforeldre får god veiledning, støtte og hjelp til å kunne gi fosterbarnet muligheten til å knytte seg til dem. Resultater fra forskning viser at barn som blir plassert i fosterhjem, organiserer sin tilknytningsadferd i forhold til hvor tilgjengelig den nye omsorgspersonen er.

Jeg har også blitt mer klar over min rolle som sosialarbeider i arbeid med fosterbarn og fosterforeldre, samt fått en økende kunnskap om barnets utvikling av tilknytning som kan være til stor nytte for meg i en eventuell arbeidsplass innenfor barneverntjenesten.

Litteraturliste

Anke, T. (2007). *Tilknytning mellom fosterbarn og fosterforeldre: et behandlingsperspektiv*. Tidsskrift for norsk psykologforening, 44(10):1232-1238.

Backe-Hansen, E., Havik, T. og Grønningsæter, A.B. (2013). *Fosterhjem for barnas behov. Rapport fra et fireårig forskningsprogram*. Rapport nr. 16/13. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) (2016). *Metoder som kan styrke tilknytning mellom fosterbarn og fosterfamilie*. Oslo: Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Rapport nr. 01/16. Hentet 17.februar 2017 fra:
https://www.bufdir.no/global/nbbf/Fosterhjem/Metoder_som_kan_styrke_tilknytning_mellom_fosterbarn_og_fosterfamilie.pdf

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) (2014). *Rapport om kartleggingen av fosterforeldres økonomiske rammevilkår*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet 01.april 2017 fra:
https://www.bufdir.no/global/Kartlegging_av_fosterforeldres_rammevilkaar_2014.pdf

Barnevernloven. *Lov av 17.juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester*.

Brandtzæg, I., Smith, L. og Torsteinson, S. (2011). *Mikroseparasjoner. Tilknytning og behandling*. Bergen: Fagbokforlaget.

Bunkholdt, V. og Sandbæk, M. (2008). *Praktisk barnevernsarbeid*. 5.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss. Volume 1. Attachment*. UK: Random House.

Bowlby, J. (1979). *The making & braking of affectional bonds*. London: Brunner-Routledge.

Cassidy, J., Woodhouse, S. S., Sherman, L. J., Stupica, B. og Lejuez, C. W. (2011). *Enhancing infant attachment security: An examinasjon of treatment efficacy and differential*

susceptibility. *Development and Psychopathology*, 23(1): 131-148, DOI: 10.1017/S0954579410000696.

Cooper, G., Hoffman, K., Marvin, B. og Powell, B. (1998). *Circle of security. Parent attending to the child's needs*. Hentet 1.mai 2017 fra: http://circleofsecurityinternational.com/userfiles/Downloadable%20Handouts/COS_chart-childsneeds.pdf

Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. 5.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Dozier, M., Stovall, K. C., Albus, K. og Bates, B. (2001). *Attachment for infants in foster care: The role of caregiver state of mind*. *Child Development*, 72(5):1467-1477. Hentet 21.februar 2017 fra: Academic Search Elite.

Fellesorganisasjonen (2013). *Sosionomer og sosialt arbeid*. Oslo: Fellesorganisasjonen. Hentet 28.april 2017 fra: <https://www.fo.no/getfile.php/138990/01%20Om%20FO/Hefter%20og%20publikasjoner/sos.pdf>

Forskrift om fosterhjem. *Forskrift av 18.desember 2003 nr. 1659 om fosterhjem*.

Hart, S. og Schwartz, R. (2009). *Fra interaksjon til relasjon. Tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Schore og Fonagy*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Hoffman, K. T., Marvin, R. S., Cooper, G., og Powell, B. (2006). *Changing Toddlers' and Preschoolers' Attachment Classifications: The Circle of Security Intervention*. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 74(6): 1017-1026, DIO: 10.1037/0022-006X.74.6.1017.

Jacobsen, D.I. (2010). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse- og sosialfagene*. 2.utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Jacobsen, H. (2009). *Fosterbarn med tilknytningsvansker og tilknytningsforstyrrelser – hvilke veilednings- og behandlingsmetoder bør vi anbefale?* *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 86(1):40-51.

Jacobsen, H. (2005). *Tilknytning hos små barn i fosterhjem*. En pilotstudie. Oslo: Universitetet i Oslo.

Jacobsen, H., Ivarsson, T., Wentzel-Larsen, T., Smith, L. og Moe, V. (2014). *Attachment security in young foster children: Continuity from 2 to 3 years of age*. *Attachment and human development*, 16(1):42-57, DOI: 10.1080/1080/14616734.2013.860102.

Marklund, M., Andershed, A-K. og Andershed, H. (2012). *Nordens barn. Tidlig innsats overfor barn og familier. Resultater fra prosjekt "Tidlige insatser för familjer"*. Nordens velferdssenter. Hentet 28.mars 2017 fra:

http://www.nordicwelfare.org/PageFiles/415/Inspirationshäften/5NO_lr.pdf

Killén, K. (2009). *Sveket I. Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. 4.utg. Oslo: Kommuneforlaget.

Kvello, Ø. (2012). *Tidlig barnevernsinnsats med utgangspunkt i tilknytningsforskning*. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 89(3):116-134.

Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko, skadelige omsorgssituasjoner*. 2.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Leseth, A.B og Tellmann S.M. (2014) *Hvordan lese kvalitativ forskning*. Cappelen Damm Akademisk (190 s.) Thomassen, M. (2006) *Vitenskap, kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Gyldendal Akademisk.

Meld.St. 17 (2015-2016). *Trygghet og omsorg – fosterhjem til barns beste*. Oslo: barne- likestillings-, og inkluderingsdepartementet.

NOU 2012:5. *Bedre beskyttelse av barns utvikling – ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K. og Marvin, B. (2015). *Trygghetssirkelen – en tilknytningsbasert intervensjon*. 1.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Regjeringen (2013). *Trygg oppvekst for barn og unge*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. Hentet 01.04.2017 fra:
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/styrker-familiene/id745252/>

Schofield, G. og Beek, M. (2006). *Attachment handbook for foster care and adoption*. London: British Association for Adoption and Fostering.

Scott, C. og Monstad, M. (2011). *Tilknytningsforstyrrelse hos barn i fosterhjem. Hva kan fosterforeldre gjøre?* I: Fosterhjemskontakt Nr. 3-2011

Silver, M. (2013). *Attachment In Common Sense And Doodles: A Practical Guide*, London: Jessica Kingsley Publishers. Hentet 21.mars 2017 fra: EBSCOhost. (E-bok).

Smith, L. (2002). *Tilknytning og barns utvikling*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Stovall, K. C. og Dozier, M. (2000). *The development of attachment in new relationships: Single subject analyses for 10 foster infants*. *Development and Psychopathology* (12):133–156.

Stovall-McClough, K.C. og Dozier, M. (2004). *Forming attachments in foster care: Infant attachment behaviors during the first 2 months of placement*. *Development and Psychopathology*, 16(2), 253-271. DOI: 10.1017/S0954579404044505.

Statistisk sentralbyrå (SSB) (2016). *Statdig fleire barn med omsorgstiltak*. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Hentet 23.februar 2017 fra:
<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barneverng/aar/2016-07-01#content>

Thagaard, T. (2008). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS. 4.utg.